

קול צופיין

קול צפ"ן נשא קול יחדו ירננו

גיליון מס' 1266

האינו תשפ"ו השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו זצוק"ל**

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

התשובה חקוקה בתוכנו

יום כיפור – לפני ה'

לפני ה' תטהרו

בפרשת אחרי מות, המתארת את עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים במקדש ובקדש הקדשים, כתוב שבע פעמים כי העבודה והטהרה היא לפני ה'. "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" (ויקרא פרק טז ל). גם בעבודות שלא נעשות בקודש הקדשים, למשל "ולקח את שני השעירים והעמיד אתם לפני ה' פתח אהל מועד". ובאמת זה לימוד גדול שכל מה שיום הכיפורים מכפר - הוא נוכחות ה' בעם ישראל.

ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתם

על זה "אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל ה' - מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל" (יומא פה/ב). ולכן הכפרה ביום כיפור היא על ידי נוכחות הכהן הגדול בקודש הקדשים, שם הוא רואה גם את הענין ואת הכרובים וגם נוכח ליד ה' שוכן הכרובים. וזה מה שמטהר אותו ואת כל העם ששולחים אותו לפעולת הקודש הזו.

גם העם שבשדות – מתכפר לפני ה'

גם אנשים שלא נמצאים בקודש הקדשים נמצאים לפני ה'. שהרי ליבן ועיניהם שם כל הימים, ובוודאי בעת קריאת התורה וסדר העבודה של הכהן הגדול בקודש הקדשים שעליה נאמר "ונשלמה פרים שפתינו". ביום הזה כלונו נחשבים כניצבים לפי ה' והנכחות עם ה' יתברך מביאה את האדם לתשובה ולכפרת עוונות. גם את העם שבשדות.

ודע שכל מי שדר בארץ ישראל נקרא צדיק

תבושרו בחתימה טובה

מרן הרב אליהו זצוק"ל היה מברך בעשרת ימי תשובה במילים "תבושרו בחתימה טובה". מתוך ההבנה שצדיקים גמורים נחתמים בראש השנה, אפשר שאדם נחתם כבר בחתימה טובה. למה נאמר לו "גמר חתימה טובה"? זה היה המבט של מרן הרב מרדכי אליהו זצוק"ל על קהל. מבט של צדיקים מנהיגי הדור.

מוסרי נפש - צדיקים גמורים

ובאמת בשנה שנתיים האחרונות ראינו אנשים שלא היינו חושבים שהם צדיקים גמורים שמוסרים נפשם לגמרי בפועל ממש למען עם ישראל. ממש עוקדים את עצמם על המזבח. וכך ההורים ובנות הזוג שלהם. כך הילדים וכל הציבור כולו. ממש מוסרים נפש על קיום עם ישראל ובאמת לפני ה' למלחמה. אין זה כי אם אלא צדיקים גמורים.

בוודאי נקרא צדיק אף על פי שהוא נראה בחוקת רשע

כן כתב רבי אברהם אזולאי על תושבי ארץ ישראל: "ודע שכל מי שדר בארץ ישראל נקרא צדיק, גם שאינם צדיקים כפי הנראה, שאם לא היה צדיק היה מקיא אותו הארץ, כדכתיב 'ותקיא הארץ את יושביה', וכיון שאינה מקיא אותו - בוודאי נקרא צדיק אף על פי שהוא נראה בחוקת רשע". וממשיך "ודע כי ארץ ישראל אינה מכפרת מהעבירות הנעשות בה אלא השגגות לבד, אבל העוונות הנעשות בה אינם נמחלים אלא על ידי ייסורים, או למי שהוא עובר על פשע, והפשעים הנעשים בארץ אין להם סליחה אלא על ידי תשובה ותלמוד תורה" (חסד לאברהם - מעין ג - נהר יב). שעצם שהייה בארץ ישראל מעניקה מעלה רוחנית גבוהה, ובזכותה האדם נחשב צדיק, גם ללא הבנה של כל מעשיו.

אף יום הכפורים לא יבטל לעולם

בגלל חוקת עולם שנאמר בכיפור נאמר במדרש "שכל המועדים עתידין ליבטל וימי הפורים אינן בטלים לעולם, אמר רבי אלעזר אף יום הכפורים לא יבטל לעולם שנאמר והיתה זאת לכם לחקת עולם" (ילקוט שמעוני משלי תתקמד). כדי להבין שכיפור החטאים והטהרה הם דברים קבועים שלא משתנים לעולם.

כל החגים - חקת עולם

ארבע פעמים חקת עולם ביום כיפור

"חקת עולם" נאמר במצוות יום הכיפורים ארבע פעמים, גם בפרשת אחרי מות וגם בפרשת אמור. יותר מכל חג אחר שנוצר בתורה. תלמידי חכמים נקראים סופרים - שסופרים כל אותיות שבתורה (חגיגה טו:). הרי שיש משמעות למספר הפעמים שנכתב חקת עולם בכיפור. "והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מקל חטאתם אחת בשנה ויעש כאשר צוה ה' את משה" (ויקרא טז:).

פעם אחת על רוב החגים

ברוב החגים כתוב פעם אחת חקת עולם. כך בעומר "ולקחם וקלי ופרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם חקת עולם לדרתיכם בכל משבתיכם" (ויקרא כג ד). כך בשבועות "והקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש והיה לכם כל קולאקת עבדה לא תעשו חקת עולם בכל משבתיכם לדרתיכם" (כג כא). כך בסוכות "וחגתם אתו חג לה' שבעת ימים בשנה חקת עולם לדרתיכם בחדש השביעי תחגו אתו" (כג מא).

גם כשאין קרבנות - יש חגים

ומסביר הרמב"ן שלא נחשוב כי בגלל שיש קרבנות החגים הללו הם רק בבית המקדש. באה התורה ומלמדת שהשפעה הרוחנית של כל החגים היא תמידית. "לומר שאפילו אחרי גלותנו בחוצה לארץ שאין עומר ומנחה, יצוה בהם, כי החדש אסור מן התורה בכל מקום". גם "יום כפורים הוא לכפר עליכם בעיני ובשביבת המלאכה ואין הקרבנות מעכבין כפרה ממנו".

פסח - גאולה חקוקה בעולם

שונה מכל החגים הוא פסח שנאמר בו פעמיים חקת עולם. "והיה היום הזה לכם לזכרון ויחגתם אתו חג לה' לדרתיכם חקת עולם תחגהו" (שמות יב ז, יד טו). ועוד נאמר בו "ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם" (יב כד) "זאת חקת הפסח" וכן "ושמרת את החקקה הזאת למועדה מקמים ימימה" (ג י). המשמעות היא שגאולתם של ישראל היא דבר החקוק במציאות לעולם.

בית המקדש ושמו של משיח - נבראו קודם העולם

בלשון הגמרא בפסחים (נדא) "תניא שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן: תורה ותשובה וגן עדן וגיהנם וכסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח". ולכן בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל שזה חודש נברא לצורך הגאולה. וגם כשתיה הגאולה העתידה "ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים: כי אם חי ה' אשר העלה

את בני ישראל מארץ מצרן וכל הארצות אשר הדיחם שמה והשבתיים על אדמתם אשר נתתי לאבותם" (ירמיהו טז יד-טו). לא יזכרו את הגאולה הראשונה ממצרים כי היא תהיה קטנה ביחס לגאולה הגדולה של העתיד. כי גאולה היא יסוד העולם ונמצאת בבסיסו.

גם המקדש - חקת עולם

גם על עבודת מקדש נכתב בתורה 13 פעמים "חקת עולם" לומר לך שאין דבר יותר חקוק בהויית העולם כמו בית המקדש. ואע"פ שכעת הוא חרב - מהותו קיימת, ואנחנו מתפללים לכיוון מקומו בכל תפילה. מרגישים את קדושתו שעדיין קיימת. ויודעים שבית המקדש של מעלה קיים במלא עוצמתו הרוחנית המשפיעה חיים למציאות הגשמית.

אחרי קיבוץ גלויות ה' זורק עליהם מים טהורים

כן כותב אור החיים הקדוש על הכרחיות הגאולה (על ויקרא פרק כה פסוק כח) כי יש זמן מוגבל לגאולה שתהיה בכל מקרה. "כי קץ הגלות ישנו אפילו יהיו ישראל רשעים גמורים ח"ו". ואין הכוונה שיהיה בית שלישי ויהיו בני ישראל רשעים, אלא שה' משפיעה עליהם מאתערוותא דלעילא את התשובה והם שבים אחרי קיבוץ גלויות כמו שמתואר בנבואת יחזקאל לו. כי אחרי קיבוץ גלויות ה' זורק עליהם מים טהורים שמתהרים אותם מכל עוונותיהם.

גם אנשים
שלא נמצאים
בקודש
הקדשים
נמצאים לפני
ה'. שהרי ליבן
ועיניהם שם,
כל הימים,
ובוודאי בעת
קריאת התורה
וסדר העבודה
של הכהן
הגדול בקודש
הקדשים
שעליה נאמר
"ונשלמה
פרים שפתינו"

תשובה קדמה לעולם

וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה

כשם שגאולה קדמה לעולם, והיא בסיסית וחיונית לעולם, כך גם התשובה. שנאמר "בטרתם הרים אלו ותחולל ארץ ותבל ומועולם עד עולם אתה אל: תשב אנוש עד דפא ותאמר שובו בני אדם" (תהילים ז). וכלשון הרמב"ם (תשובה פרק ז ה) "כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר 'והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבתי עד ה' אלהיך ושב ה' אלהיך וגו'".

אפילו בלא תשובה נגאלין

ואע"פ שבגמרא יש מחלוקת אם הגאולה תלויה בתשובה. "אמר רב: כלו כל הקיצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים. ושמואל אמר: דיו לאבל שיעמוד באבלו". והסביר רש"י כי אם לא יעשו תשובה הקב"ה אינו עומד באבלו כל הימים אלא ודאי קץ לדבר. ובפירושו שני הסביר "דיין לישראל צער גלות, אפילו בלא תשובה נגאלין".

בסוף תהיה תשובה גמורה

אין הכוונה שבגאולה האנשים יהיו רשעים. כל המחלוקת בין רבי יהושע לבין רבי אליעזר היא בסדר הגאולה. ואע"פ שבהסבר רבי יהושע בהמשך משמע מהפסוקים שגאולה לא תלויה בתשובה כלל. הכוונה שהגאולה לא מתחילה בזה. זה שאומר רבי יהושע ש"הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגורותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב". ואע"פ שבהמשך הגמרא מביא רבי יהושע הרבה פסוקים שמשמע כי הגאולה מתחיל גם בלי תשובה ועליהם נאמר "ושתק רבי אליעזר". עם זאת חייבים לומר שישראל והעולם יחזור בתשובה גמורה, כדלקמן.

שבע שמות יש לו ליצר הרע – וכולם יתבטלו

הגמרא בסוכה (נב) מלמדת שהרשעה העולמי הולך להאבד. וכך היא אומרת "דרש רב עזריא ואיתימא רבי יהושע בן לוי, שבע שמות יש לו ליצר הרע" מי שמסתכל בשמות רואה שכל כוחות הרע הללו יתבטלו מהעולם. "הקדוש ברוך הוא קראו, רע, שצנאמר, (בראשית ח) "כי יצר לב האדם רע מנעריו". משה קראו, ערל, שצנאמר, (דברים י) "ומלתם את ערלת לבבכם". דוד קראו, טמא, שצנאמר, (תהלים נא) "לב טהור ברא לי אלהים", מכלל דאיקא טמא. שלמה קראו, שונא, שצנאמר, (משלי כה) "אם רעב שצנאך האכילו לחם, ואם צמא השקהו מים, כי גחלים אתה חתה על ראשו, וה' ישלם לך", אל תקרי, "ישלם לך", אלא, "ישלימו לך". ישעיהו קראו, מכשול, שצנאמר, (ישעיה נז) "ואמר סלו סלו פנו דרך, הרימו מכשול מדרך עמי". יחזקאל קראו, אבן, שצנאמר, (יחזקאל לו) "והסרת את לב האבן מבשרכם" וגו'. יואל קראו, צפוני, שצנאמר, (יואל ב) "ואת הצפוני ארחיק מעליכם".

ירושלים: וכשלו בם רבים ונפלו ונשברו ונוקשו ונלכדו" (ישעיה ח ועין ג). והמכשול הזה יוסר בימות המשיח שצנאמר, "ואמר סלו סלו פנו דרך, הרימו מכשול מדרך עמי" (ישעיה נז). וכל כך הרבה טוב יהיה בעולם שאפילו בשוגג לא יכשל אדם בחטאו.

הסרת לב האבן – והסרת את לב האבן מבשרכם

יחזקאל הנביא מלמד שאחרי קיבוץ גלויות יסור מאיתנו לב האבן נהיה יותר רגישים, שמחים ואנושיים. בתחילה קיבוץ גלויות שנאמר "נקבצתי אתכם מן העמים ואספתי אתכם מן הארצות אשר נפצותם בהם ונתתי לכם את אדמת ישראל". אחר כך בא השינוי הפנימי בלבבות "ונתתי להם לב אחד ורוח חדשה אתן בקרבכם והסרת לב האבן מבשרכם ונתתי להם לב בשר" (יחזקאל יא. יחזקאל לו). לב ח', אוהב, שמח ומרגיש.

הסרת יצר הרע הכי מסוכן

הצד הכי מסוכן ברע הוא בהיותו 'צפוני' - צפון שמתחזה להיות צדיק גדול גם את ישראל שרוצים לעשות טוב. במיוחד הוא מכשיל את תלמידי החכמים שלא שמים לב שזה יצר הרע שמתחזה לצדיק. על כך נאמר כי כל הגדול מחברו - יצרו גדול ממנו. ובגמרא "תנו רבנן, ואת הצפוני ארחיק מעליכם", זה יצר הרע - שצפון ועומד בלב של אדם. "והדחתיו אל ארץ ציה ושקמה", למוקם שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן".

"את פניו אל הים הקדמני" - שנתן את עיניו במקדש ראשון והתריבו, והרג תלמידי חכמים שבו. "וספו אל הים האחרון" - שנתן עיניו במקדש שני והתריבו, והרג תלמידי חכמים שבו. "ועלה באשו ותעל צחנתו" - שפניח עובדי פוכבים ומתגרה בהן בישאל. "כי הגדיל לעשות" - אמר אבני, ובתלמידי חכמים יותר מקלן" (סוכה דף נב/א).

אפילו פושעי ישראל עתידין שיתנו ריה טוב

גם דברי ה' על יצר הרע שנקרא רע, מלמדים שהוא עתיד להתבטל. שהרי הפסוק שממנו לומדים הוא הנאמר אחרי המבול "וירח ה' את ריח הניחח ויאמר ה' אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אסף עוד להכות את כל חי פאשר עשיתי". אם האדם הוא רע מנעוריו למה לא להעניש אותו? עונים הרמב"ן והרד"ק "כי יצר הרע הוא באדם קודם יצר הטוב, כי אין בו יצר טוב בפועל עד שיגדל ויקנהו מעט מעט".

כן מפרש בעל הטורים שיצר הרע הזה עתיד להתבטל כמו שנאמר פעמים 'וירח' בכל הספרים. 'וירח ה' את ריח הניחוח. ואיך וירח את ריח בגדיו (להלן כו כז). וזה הוא שדרשו רבותינו ז"ל (סנהדרין לו א) שאפילו פושעי ישראל עתידין שיתנו ריה שנאמר וירח את ריח בגדיו, אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו. וזהו וירח ה' את ריח הניחוח, שעתידין ליתן ריח ניחוח". ולכן ה' לא מביא יותר את המבול.

והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים

אחרי הסרת הרוע העולמי מתגדל שם ה' בעולם "והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים ונודעו פי אני ה' (יחזקאל לח). וכן אנוחן אומרים לפני תקיעת שופר "כל העמים תקעו כף הריעו לאלהים בקול רנה: פי ה' עליון נורא מלך גדול על כל הארץ" ותודתם היא על נצחון עם ישראל "ידבר עמים תחתינו ולאמים תחת רגלינו" ועל ירושת ארץ ישראל "יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סקה".

כשם שגאולה קדמה לעולם, והיא בסיסית וחיונית לעולם, כך גם התשובה. שנאמר בַּטָּרֶם הָרִים יִלְדוּ וַתְּחַוֵּלְלֵי אָרֶץ וַתִּבְלֵי וּמַעֲוֹלִם עַד עוֹלָם אֲתָה אֵל: תִּשָּׁב אָנוּשׁ עַד דָּבָא וַתֵּאמֶר שׁוּבוּ בְּנֵי אָדָם

הסרת ערלת הלב – ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב ורעך

משה מתאר את ביטול ערלת הלב שנאמר "ומלתם את ערלת לבבכם" (דברים י). כן נאמר כי הניקוי הזה זו מלאכה אלוקית "ומל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען תיירך" (דברים לו). ורמיהו הנביא מלמד שאעפ"כ אנחנו לא פטורים ממנה שנאמר "הפלו לה' וחסירו ערלות לבבכם אנשי יהודה וישבי ירושלים פן תצא כאש חמתי וכו'" (ד ד).

הסרת הטומאה – ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ

דוד המלך מדבר על הסרת הטומאה דכתיב "לב טהור ברא לי אלהים" (תהלים נא). כן אומר גם יחזקאל הנביא "ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם: וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם" (יחזקאל לו). טהרה שמשפיעה על כל העולם "והיה ביום ההוא נאם ה' צבאות אכרית את שמות העצבים מן הארץ ולא יזכרו עוד וגם את הנביאים ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ" (זכריה יג).

הסרת שנאה מהעולם – לא ישא גוי אל גוי הרב ולא ילמדו עוד מלחמה

שלמה המלך אומר שבימות המשיח גם השונא יתפך לאוהב ולכן לא תהיה קנאה ולא שנאה ולא תחרות. "וסרה קנאת אפרים וצרי יהודה ופרתו אפרים לא קנא את יהודה ויהודה לא יצר את אפרים" וגם מהגויים תסתלק השנאה שנאמר "ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וכתתו חרבותם לאתים וחינתותיהם למזמרות לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעיה ב). ולכן "וגר זאב עם כבש וכו'" לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי פי מלאה הארץ דעה את ה' פמים לים מכסים" (ישעיה יא).

הסרת המכשול – וכשלו בם רבים ונפלו ונשברו ונוקשו ונלכדו

דרכו של יצר הרע שמכשיל את האדם גם בבלי דעת. כאמור "והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל לפח ולמוקש ליושב

סיפורים על הרב זצ"ל

תגידי לה שתפנה לבורשטיין

חברתי לא נפקדה כמה שנים וביקשה שאבקש עבורה ברכה מהרב זצ"ל, וכך מדי פעם העברתי את שמה לרב שיברך. באחד מערבי כיפור הגעתי להתברך מפי הרב (זכות היתה לראות את הרב בערב כיפור כשפניו קרנו באור יקר), וללא ידיעת חברתי ביקשתי ממנו: "הרב, יש לי חברה שיש לה שתי בנות וכבר כמה שנים שאינה מצליחה להיפקד. אני מבקשת שהרב יברך אותה".

אמר לי הרב: "שתפנה לבורשטיין" (הרב מנחם בורשטיין ממכון פוע"ה). אמרתי לרב שהיא בקשר עם מכון פוע"ה כבר כמה שנים, ואם אפשר שהרב יברך שתיפקד. אך הרב התעקש לא לברך ואמר לי: "תקשיבי טוב טוב, שתפנה לבורשטיין, זה חשוב, אל תדאגי", וחייך חיוך שמח שלא היה מובן לי. יצאתי מבית הרב, התקשרתי לחברתי וסיפרתי לה שזכיתי להיות עכשיו בבית הרב וביקשתי ברכה בעבורה, אך אני מתנצלת, אין לי מושג למה הרב חייך, ספק צחק, ואמר לי להגיד לה שתתקשר לרב בורשטיין. סיפרתי לה שאמרתי לרב שהיא כבר בקשר עם מכון פוע"ה, אבל זה מה שהרב אמר...

פתאום היתה דממה אלחוטית. חשבתי שהשיחה נותקה.

לאחר כמה שניות אמרה לי חברתי: אני בהלם! ב"ה נפקדתי החודש ואני בהיריון. איך הרב ידע? אך יותר מזה, עכשיו ערב כיפור והרופא אמר לי לא לצום, וכבר כמה שעות אני יושבת ליד הטלפון ומתביישת להתקשר לבית של הרב בורשטיין ולהפריע לו בשאלה שלא בשעות העבודה... או אז הבנתי למה הרב לא בירך אותה, כי ב"ה היא כבר היתה בהיריון. ויותר מזה, הבנתי פתאום מדוע הרב דרש שהיא תתקשר לרב בורשטיין. הרב כל כך דאג לאישה מעוברת ולעובריה...

נעלי עור ביום כיפור?

הרב זצ"ל סיפר, שכאשר עבר דירה והגיע לשכונה, היו אנשים ספורים שהיו מקפידים ללכת בתשעה-באב וביום-כיפור בנעלי גומי. כולם היו הולכים בנעלי עור. הדבר הכאיב מאוד לרב, והוא ביקש מהגבאים לתת לו לדבר. בתחילה הם לא רצו, אך הוא ביקש מהם: "תנו לי חמש דקות ולא יותר!". הרב אכן החל לדבר, ובתום חמש דקות הביט על השעון ואמר: "טוב, נגמרו חמש הדקות", אך הציבור ביקשו "לא. תמשיך, תמשיך...". ואכן הרב הצליח לחולל את השינוי, ולא רק בתחום הזה. הרבה מהנהגות תושבי השכונה השתנו לטובה בזכות הרב.

(הרב בניהו דיין, ר"מ ב"דרכי הוראה לרבנים")

הרחב פיך – ואמלאהו

פעם אחת, לפני יום כיפור, הרגשתי מאוד לא טוב, וסבלתי מקוצר נשימה. חשבתי בלבי כי לא אוכל לצום את הצום הזה של כיפור מחמת מחלה וקושי. כיוון שבאותו הכיפור הייתי בירושלים, הלכתי לסבא הרב זצ"ל וביקשתי ממנו ברכה לבריאות, על-מנת שאוכל לצום. "סבא, תברך אותי שאני אהיה בריא ביום כיפור ואוכל לצום את הצום", ביקשתי. סבא חייך ובירך אותי שאהיה בריא ביום כיפור ואוכל לצום את הצום – בדיוק כפי שביקשתי. זה היה ממש פלא. עד יום כיפור הרגשתי את המחלה בכל תוקפה, אך בשעה שנכנס יום כיפור, הכול עבר כלא היה. הרגשתי טוב יותר מכל יום כיפור אחר.

מייד כשיצא יום כיפור חזרה התקפת האסטמה ועמה כאבי הראש, החום וכל הבעיות שנלוו אלי. מופלא היה לראות איך הקב"ה שומע תפילה, בדיוק לפי מה שהרב בירך, בדיוק לפי מה שביקשתי ממנו. על זה אומר לנו הקב"ה: אל תתביישו לבקש ממני. אני יכול לקרוע לכם את ים סוף – אני יכול גם לרפא אותך לגמרי. "אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמַּעֲלֶה מֵאֲרָץ מִצְרָיִם – הִרְחַב פִּיךָ וְאִמְלֵאֲהוּ" (תהילים פרק פא).

(ינון אליהו, הנכד של הרב)

יש מקומות שנהגו להוסיף בעשרת הימים 'ובכן תן פחדך' הרמב"ם כותב כי תוספות "ובכן" שאומרים בראש השנה וביום הכיפורים בברכת המלך הקדוש, נאמרים בחלק מהמקומות גם בעשרת ימי תשובה. "יש מקומות שנהגו להוסיף בעשרת ימים אלו בברכה ראשונה זכרנו לחיים כו' ובשנייה מי כמוך אב הרחמים וגו' ובהודאה זכור רחמך וכו' ומוסיפין בברכה אחרונה בספר חיים וכו'. וכן יש מקומות שנהגו להוסיף בעשרת ימים אלו בברכה שלישית ובכן תן פחדך ובכן נו'. אבל בראש השנה וביום הכפורים מנהג פשוט הוא להוסיף בשלישית ובכן תן פחדך וכו'" (הלכות תפלה ונשיאת כפים פרק ב).

תמהתי מעולם למה אין אומרים ובכן תן פחדך כל עשיתי

ובטור תמה לא אומרים "ובכן תן פחדך" וכל השאר בכל עשרת ימי התשובה. "ואדרבה תמהתי מעולם למה אין אומרים 'ובכן תן פחדך' כל עשרת ימי תשובה. דמאי שנא זה התוספת שבברכת קדושת השם ממה שמוסיפין באבות וגבורות ושמעתי שיש מקומות שנוהגין לאומרו" (או"ח סימן תקפב). ותמיהה הטור היא לשון תמיהה האגור (הלכות ראש השנה סימן תתפח) שמעיד גם הוא "ושמעתי שיש מקומות שנוהגין לאומרו". ומנהג התימנים לומר בכל עשרת ימי תשובה "ובכן תן פחדך" וכל השאר, שמנהגם לפסוק על פי הרמב"ם והוא פסק שיש מקומות שנהגו כן.

אין אימת הדין בעשרת ימי תשובה כמו ראש השנה וכיפור

וניסה ליישב קצת את התמיהה הזו בשו"ת שיח יצחק (רעו) בשם ה"אפי רברבי" "זכיתי לראות כתב יד על טאו"ח להאי גאון אפי רברבי ז"ל המובא הרבה פעמים בש"ך, כותב ע"ז וזה לשונו הקדוש על הטור בסי' הנ"ל, "יש לומר דנהגו כן דאימת פחד הדין שייך דוקא ברי"ה וביו"ב דהם ימי דין בפרט". ותשובה זו מועלת לתן פחדך. ולא על "ובכן, יתקדש שמך על ישראל עמך". לא על "תן כבוד" ובוודאי לא על "והרשעה כולה בעשן תכלה" וכו'. וכנראה התשובה היא ללמד זכות על המנהג, אבל מי שמקבל כך על עצמו תבוא עליו ברכה.

אין בחינות אלו מתגלות

ובשער הכוונות כתב כי לא אומרים אותן כיון שבחינות אלו לא מתגלות. "דע כי בעשרת ימי תשובה אין לומר כל סדר זה מן לדור ודור ע"ס הברכה דאתה קדוש עם ד"פ ובכן דאצטריכו למימר והם ובכן יתקדש וכו' ובכן תן פחדך וכו' ובכן תן כבוד כו' ובכן צדיקים וכו' ואין לומר סדר הזה כולו אלא בב' ימים דר"ה ויוה"כ בלבד, אבל בימי תשובה אין בחינות אלו מתגלים, ולכן אין לאמרם אז" (דרושי ראש השנה דרוש ו קצת כוונות התפילות של ר"ה).

רק שלוש ובכן – כנגד האבות

בזוהר הקדוש "אשכנחא ברזא דא בתקיעותא דרב בבבל תלת ובכן ובכן ובכן לקבלי הני תלת וכו'" (ח"ב נ"ב א). וכוונתו ששלושת "בכן" הם בגימטריא ע"ב שמרמז לע"ב שמות היוצאים מהשלושה פסוקים ויסע ויבא ויט. ואמר בזוה"ק לעיל שהם עיטורא דאבהן. וזה שאמר לקבלי הני תלת אבות". וכדברי הזוהר גם בסידור רב עמרם (ח"ב דף קלה ע"א) אין "ובכן יתקדש שמך ה' אלוקינו וכו'". ויש רק ג' פעמים ובכן. וכן כתב הרב ר' דוד אבודרהם (דף עא ע"ב) כדברי הארחות חיים, ששלשה ובכן כנגד מלכיות זכרונות ושופרות.

בכתבי האר"י ארבע "ובכן"

כתב בשער הכוונות (דף צו ע"א) "דע כי ד' פעמים נזכרו בלשון "ובכן". ובכן יתקדש שמך ה' אלוקינו. ובכן תן פחדך ה' אלוקינו, ובכן תן כבוד לעמך, ובכן צדיקים יראו וישמחו. ושלא כדברי הפוחתים ממנוין זה, וגורעים כפי העולה על דעתם". ואולי רק בעת שהחלו יהודים לעלות ולהתיישב בארץ ישראל התחיל שמו להתקדש בין העמים שרואים כי הוא אמר ויהי. והדגישו את חובת אמירתם.